

GOSPODARSKI I DRUŠTVENI IZAZOVI U GOVEDARSKOJ PROIZVODNJI
REPUBLIKE HRVATSKE OD 1991. DO 2024. GODINEECONOMIC AND SOCIAL CHALLENGES IN CATTLE PRODUCTION IN
THE REPUBLIC OF CROATIA FROM 1991 TO 2024**P. Mijić, Tina Bobić, Z. Ivkić, A. Ivanković**

Pregledni znanstveni članak - Review scientific paper
Primljeno - Received: 15. listopada - October 2025
Revidirano - Revised: 30. listopada - October 2025
Prihvaćeno - Accepted: 11. studeni - November 2025
<https://doi.org/10.33128/k.67.2.2>
UDK 636.2.08(497.5)"1991/2024"

SAŽETAK

U ovome je članku prikazano trenutačno stanje u govedarskoj proizvodnji Republike Hrvatske, s osvrtom na različite gospodarske i društvene izazove koji su obilježili ovu proizvodnju od 1991. do 2024. godine. Tranzicija iz socijalističke u tržišnu ekonomiju odvijala se s nizom različitih izazova (sigurnosnih, političkih, ekonomskih i zdravstvenih), koji su u konačnici poprilično narušili stanje u govedarskoj proizvodnji. Tako je u ovome promatranom razdoblju u Hrvatskoj prestalo s proizvodnjom mlijeka preko 90 % govedarskih farma. Količina otkupljenoga mlijeka za 2023. godinu iznosila je oko 377 milijuna kg, što čini samodostatnost Hrvatske u mlijeku oko 40 %, dok je ukupna masa goveđih trupova iznosila oko 41.200 tona, što čini samodostatnost u goveđem mesu oko 74 %. Ukupan broj goveda je oko 415.000, od čega je krava u proizvodnji mlijeka oko 71.000. Vanjskotrgovinska bilanca u prometu mlijeka i mliječnih proizvoda je u negativnome odnosu za 290 milijuna eura godišnje, dok je vrijednost uvoza goveđega mesa u Hrvatsku dapače 5,4 puta veća od vrijednosti izvoza.

Za stabilizaciju i unaprjeđenje postojećega stanja u govedarskoj proizvodnji bit će potrebno poprilično vremena, ali i kapitalnih ulaganja. Dosadašnji napori oporavka sektora teško su se provodili zbog velikoga pritiska dovoza pristupačnije mliječne i mesne robe iz država članica Europske unije, u kojima postoje veliki viškovi iz govedarske proizvodnje. Također, mnoge mjere oporavka sektora predložene od strane resornoga Ministarstva su bile prespore, birokratske i bez stručnoga nadzora u provedbi. Mjere opravka trebale bi biti usmjerene u revidiranje postojećih subvencija i potpora, poboljšanje postojećega stanja objekata i opreme, podizanje stručnosti i tehnoloških inovacija na farmama, veće uključivanje u promociju domaćih proizvoda, uključivanje farma u zelene i održive politike gospodarenja, jačanje proizvođačkih i uzgojnih udruženja, kao i preventivne mjere za očuvanje zdravlja goveda.

Ključne riječi: govedarstvo, proizvodnja mlijeka, proizvodnja mesa, gospodarski i društveni izazovi, Republika Hrvatska

Prof. dr. sc. Pero Mijić, e-mail: pmijic@fazos.hr, (ORCID: 0000-0003-3344-9317), izv. prof. dr. sc. Tina Bobić, e-mail: tbobic@fazos.hr, (ORCID: 0000-0001-9975-1258), Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Vladimira Preloga 1, 31000 Osijek, Hrvatska; Dr. sc. Zdenko Ivkić, e-mail: zivkic@hapih.hr, (ORCID: 0000-0002-8259-1996), Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu, Centar za stočarstvo, Vinkovačka 63c, 31000 Osijek, Hrvatska; Prof. dr. sc. Ante Ivanković, e-mail: aivankovic@agr.hr, (ORCID: 0000-0002-2523-8694, Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska
Rad financira Europska unija – NextGenerationEU u sklopu NPOO projekta „Hranidbeno modeliranje i metabolomika u funkciji unaprjeđenja stočarske proizvodnje“ br. 581-UNIOS-26.

UVOD

Govedarstvo u Republici Hrvatskoj (RH) zasigurno predstavlja važnu granu stočarske proizvodnje, pri čemu Caput (1996.) navodi kako je njezina važnost višestruka: od visokovrijednih namirnica koje se proizvode za ljudsku prehranu do složene proizvodnje mlijeka i mesa, koja zahtijeva veliko interdisciplinarno znanje stočara. Iz ove tvrdnje vidljivo je kako je za vođenje govedarske proizvodnje bitno svladati razna organizacijska znanja i vještine (Bitsch i Olynk-Widmar, 2007.). Kao primjer složenosti vođenja govedarske proizvodnje može nam poslužiti govedarska farma koja se bavi proizvodnjom mlijeka. Na ovakvoj farmi istovremeno se drže goveda raličitih dobnih i proizvodnih skupina, a svaka od ovih skupina zahtijeva poseban pristup uzgoju od strane farmera iako se sve nalaze u istome dvorištu.

Osamostaljenjem RH 1991. godine gospodarstvo se od socijalističke planske ekonomije okrenulo prema slobodnoj tržišnoj ekonomiji, pri čemu je udio privatnih poduzeća u odnosu na državna postajao sve veći (Mesarić, 2011.). Ovaj novi koncept ekonomije zahtijevao je značajnu preobrazbu dotadašnjega načina poslovanja, proizvodnje i plasmana robe na tržište. Nažalost, mnoga poduzeća nisu bila spremna za ovakve tranzicije, te su doživjela stagnaciju ili propast (Družić, 1997.). Sličan proces preobrazbe i loših poslovnih rezultata doživjele su i brojne govedarske farme u Hrvatskoj, kako one u državnome, tako i u privatnome vlasništvu. Hrvatska govedarska proizvodnja početkom 90-ih godina 20. stoljeća bila je organizirana na malim seoskim gospodarstvima, s pasminama skromnoga proizvodnog kapaciteta te lošim uvjetima držanja, higijene i hranidbe. Tadašnja stručna i tehnološka potpora u proizvodnji bila je najčešće samo na velikim društvenim farmama, odnosno poljoprivrednim kombinatima, koji su najčešće jedini bili kadrovski i tehnički ustrojani. Međutim, oba ova koncepta tadašnje proizvodnje bila su zastrajela i zahtijevala su tehnološku nadogradnju i značajna financijska ulaganja. Stoga je trebalo sustavno i ubrzano raditi na stjecanju uvjeta za ostvarivanje djelotvorne poljoprivrede jer bi se tako mogla ostvariti veća i raznolika proizvodnja kvalitetnih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda. Pritom bi i jedan dio ovih proizvoda bio konkurentan na tržištu i doprinio bi smanjenju uvoza hrane (Tomić i sur., 2013.).

Kako je osamostaljenje RH bilo obilježeno Domovinskim ratom i gubitkom tržišta bivše države, novonastala situacija usporila je stabilizaciju i rast govedarske proizvodnje u novim tržišnim okolnostima. Ove značajke i trendovi pratit će ovu proizvodnju sve do današnjih dana. Može se reći kako je razdoblje od 1991. do 2012. godine bilo obilježeno padovima i usponima u broju goveda i proizvodnji mlijeka i mesa, a od 2013. godine pa do današnjih dana ove su brojke poprimile stalan negativan trend.

Cilj ovoga rada bio je prikazati gospodarske i društvene izazove kroz koje je prošla govedarska proizvodnja u RH od 1991. do 2024. godine i s kojim poteškoćama se i danas suočava. Također, željeli smo dati neke prijedloge kao moguće smjernice za stabilizaciju i unaprjeđenje ove važne stočarske proizvodnje u Hrvatskoj.

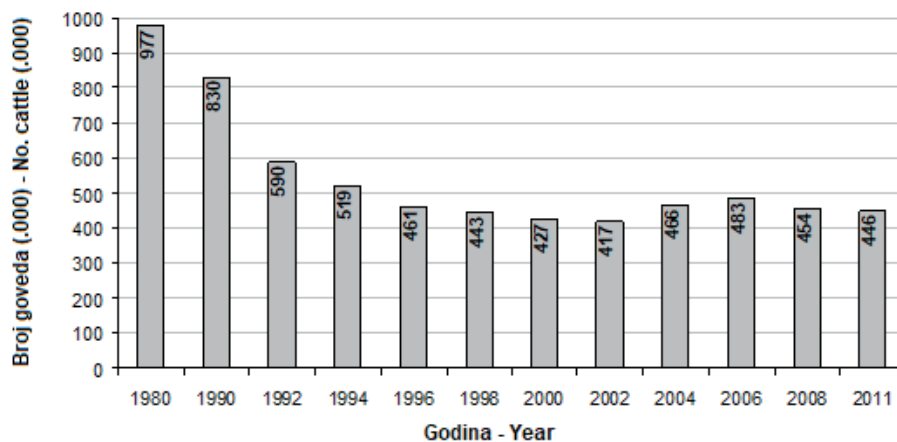
ZNAČAJKE KOJE SU OBILJEŽILE GOVEDARSKU PROIZVODNJU U HRVATSKOJ OD 1991. DO 2003. GODINE

Razdoblje od 1991. do 2003. godine bilo je izazovno za hrvatsku govedarsku proizvodnju kako u pogledu strukture i oblika proizvodnje, tako isto i u pogledu samoga tržišta. Naime, prije svega, osamostaljenje RH dovelo je do prekida nekih robnih razmjena između republika, sastavnica bivše države, a obrana egzistencije same RH nametnula se kao glavni prioritet. Proizvodnja hrane bila je također jedna od strateških odrednica, jer se opskrba stanovništva namirnicama, mlijekom i mesom trebala održati na dostatnoj razini. Nakon osamostaljenja (1991. godine) ukupan broj goveda na prostoru RH bio je oko 830.000 (25 % u društvenome i 75 % u privatnome vlasništvu), od čega je krava i bređih junica bilo 492.000 (od kojih je dapače 97 % bilo u privatnome vlasništvu). Događanja tijekom Domovinskoga rata (1991. – 1995.), posebice na tadašnjim okupiranim područjima, ostavila su značajne negativne posljedice na govedarsku proizvodnju u strukturnome i tehnološkom smislu. Tijekom Domovinskoga rata populacija goveda u RH smanjena je za 40,5 % (plotkinja za 31,9 %), a pad je bio još izraženiji u područjima neposredno izloženima ratnim događanjima. Približne brojke govore kako je tijekom tih ratnih aktivnosti stradalo ili otuđeno oko 130.000 grla goveda (Lalić i Sever-Koren, 1997.). Kretanje broja goveda u Hrvatskoj prikazano je na Grafikonu 1.

Brojne farme, objekti za preradu mlijeka i mesa te transportna infrastruktura bili su oštećeni ili potpuno uništeni. Krajem Domovinskoga rata u RH je broj goveda iznosio oko 494.000, od čega je 335.000 bilo krava i junica. Udio goveda u privatnome vlasništvu bio je izrazito visok i iznosio je 86 %, što je ukazivalo na umanjene važnosti društvenoga posjeda (poduzeća i zadruga). Neminovno, s ovakvim padom brojnoga stanja goveda došlo je i do smanjenja proizvodnje mlijeka i mesa.

Prilagodba govedarstva RH ogledala se i u uzgojnoj izgradnji aktualne populacije goveda, odnosno u provedbi uzgojnih programa u kojima su sudjelovali uzgajivači, uzgojna udruženja, strukovne službe, centri za umjetno osjemenjivanje, znanstvene ustanove te druge nevladine organizacije. Programom gojdbene izgradnje goveda u Hrvatskoj, donesenim 1991. godine, nastojalo se unaprijediti genetski potencijal populacije goveda te potaknuti zasnivanje i rad uzgojnih udruženja. Uzgojni program prilagođavao se okruženju te je bio otvoren prema srodnim uzgojnim programima, čime su se nastojali iskoristiti aktualni dosezi genetske izgradnje susjednih populacija goveda. Uzgojna izgradnja uvažavala je procese liberalizacije tržišta genetskim i rasplodnim materijalom, a provedbom Programa gojdbene izgradnje goveda otvarala se mogućnost uskoga povezivanja i zajedničkoga uzgojnog rada sa srodnim ustanovama iz inozemstva. Ministarstvo poljoprivrede RH službeno je objavilo priznanje (NN 127/1998 i 73/2003) triju izvornih i zaštićenih hrvatskih pasmina goveda (slavonsko-srijemski podolac, istarsko goveda i buša), što je bilo ključno za očuvanje ovoga našeg povijesno vrijednog genetskog blaga.

U razdoblju od 1996. do 2003. godine započeo je proces obnove govedarske proizvodnje i prilagodbe novim ekonomskim uvjetima. U nacionalnome izvješću RH iz 1996. predviđano je da će govedarska proizvodnja: a) imati značajno mjesto u idućem razdoblju, a njezin razvoj temeljit će se na obiteljskim gospodarstvima, b) razvijati se po modelima govedarske proizvodnje zapadne Europe (rast veličine farma), c) strukturno se mijenjati (veći dio malih gospodarstava s malim brojem grla postupno će nestajati, rast će broj većih obiteljskih farma s 10 do 50 krava, koje primjenjuju suvremenu tehnologiju proizvodnje), d) nastaviti će se svekoliko stručno i državno podupiranje razvoja govedarske proizvodnje Hrvatske i e) proizvodnja govedega mesa organizirati će se na obiteljskim farmama ili većim tovilištima, pri čemu će se telad nabavljati s obiteljskih farma, dio proizvodnje temeljit će se na mesnim pasminama, a povećanjem završne težine grla u tovu smanjit će se potreban broj teladi za tov. Državne institucije, međunarodna pomoć i privatne investicije poticale su obnovu stočnoga fonda, dok su državne subvencije poticale rast mliječne i tovnje proizvodnje. Modernizacija, privatizacija i poticajne mjere određivale su smjer razvoja govedarskoga sektora. Značajni problemi proistekli su iz procesa strukturnih promjena vlasništva društvenih govedarskih farma, koje su najčešće bile poslovno uklopljene u veće gospodarske subjekte koji su objedinjavali biljnu i stočarsku proizvodnju. Privatizacija društvenoga vlasništva često je bila praćena procesima dezintegracije spomenutih poslovnih subjekata, čime je narušena njihova konkurentnost. Industrijalizacija poljoprivredne proizvodnje, kao i promjena

Grafikon 1. Kretanje broja goveda u Hrvatskoj 1980. – 2011. (SLJRH)
Chart 1 Trends in the number of cattle in Croatia during the 1980–2011 period

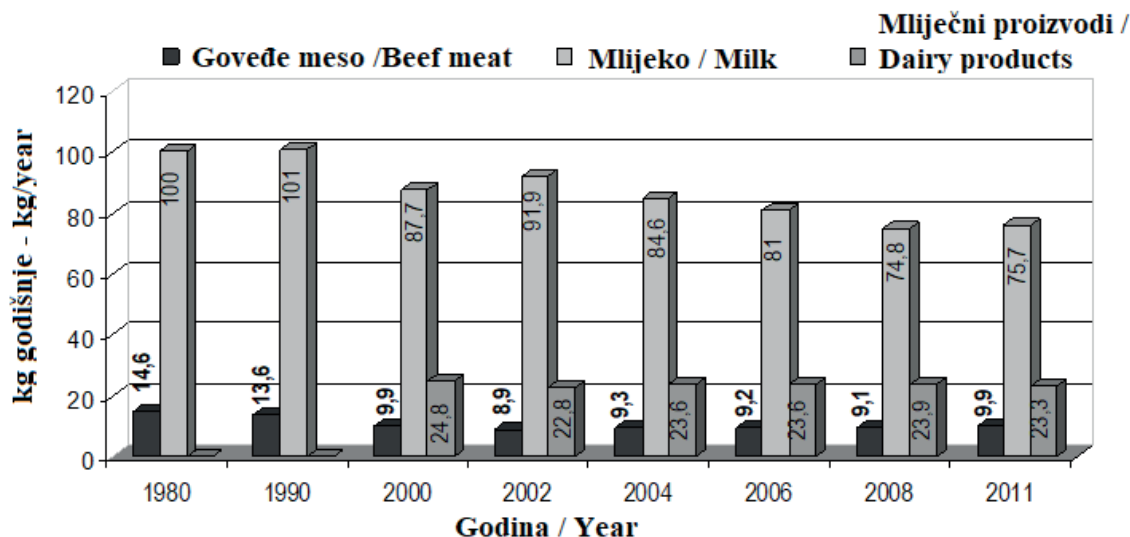
socijalne strukture ruralnih prostora, rezultirala je depopulacijom navedenih područja te nepovoljnom promjenom dobne strukture radno aktivnoga stanovništva. Ovim procesima pogodovalo je i investicijsko zapostavljanje razvoja infrastrukture ruralnih sredina, zbog čega je interes mlađe populacije za bavljenjem govedarskom proizvodnjom zamjetno opadao. Sve više dolazi do promjena veličine farma s obzirom na broj krava i namjenu proizvodnje.

Krajem ovoga razdoblja zapaža se trend smanjenja broja farma koje isporučuju tržište viškove mlijeka na manje od 59.000 kg, posebice onih s manje od 10.000 kg mlijeka godišnje, te trend povećanja prosječne proizvodnje mlijeka po isporučitelju. Osnivanjem Središnjega laboratorija za kontrolu mlijeka u Križevcima (SLKM) 2002. promijenjen je dotadašnji način obračuna mlijeka sa sadržaja mliječne masti dodatno na sadržaj bjelancevina te sadržaj bakterija i somatskih stanica (NN 102/2000). Nova pravila otkupa svježega mlijeka (NN 156/2002) očito su imala stroge kriterije kakvoće mlijeka i oblikovanja otkupne cijene mlijeka. Također treba navesti i nastojanje mliječne industrije glede smanjenja troškova prikupljanja mlijeka na terenu, što je dovelo do „ukidanja“ brojnih manjih sabirnih mjesta. Navedene činjenice potaknule su farmere s manjim brojem mliječnih krava da se prestanu baviti ovom

proizvodnjom. Najave ulaganja u razvoj govedarske proizvodnje, posebice mliječnoga sektora, rezultirale su pozitivnim ozračjem među farmerima, trendom blagoga povećanja udjela holsteinske pasmine u populaciji, povećanim zanimanjem uzgajivača za interesno povezivanje, zasnivanjem uzgojnih udruženja, nabavom kvalitetne genetske proizvodne baze, povećanjem proizvodnje mlijeka u 2003. na 541 milijun kg (HPA, 2004) te drugim pratećim aktivnostima (pripreme projektne dokumentacije za nove mliječne farme i slično). Kako je izgledalo kretanje potrošnje govedega mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda u Hrvatskoj u razdoblju od 1980. do 2011. godine može se vidjeti na Grafikonu 2.

ZNAČAJKE KOJE SU OBILJEŽILE GOVEDARSKU PROIZVODNJU U HRVATSKOJ OD 2004. DO 2013. GODINE

Otvaranjem pristupnih pregovora o pridruživanju RH Europskoj uniji (EU-u), Vlada RH htjela je osnažiti poljoprivrednu proizvodnju novoj zajednici. Između ostaloga, na prijedlog Ministarstva poljoprivrede RH, 2004. godine usvojila je i Operativni program razvoja govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Okvirni akcijski plan može se vidjeti u Tablici 1.

Grafikon 2. Kretanje potrošnje govedega mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda u Hrvatskoj 1980.–2011. (SLJRH, različita godišta)

Chart 2 Trends in the consumption of beef, milk, and dairy products in Croatia in the 1980–2011 period (SLJRH, various years)

Programom je bilo predviđeno tijekom četiri-ju godina (od 2004. do 2008.) povećati broj govedarskih farma, broj goveda te proizvodnju mlijeka i mesa na razinu samodostatnosti. Za ovaj Program Vlada je predvidjela različite oblike pomoći potporama za kupnju goveda i opreme, kao i pomoć rješavanju problema zemljišne politike. U funkciji što bolje provedbe predloženih mjera, bile su uključene i stručne službe Ministarstva poljoprivrede: Hrvatska poljoprivredna agencija, Savjetodavna služba i druge. Iako je Program bio produžen i nakon predviđenoga roka provedbe od četiriju godina (MPŠVG, 2008.), kasnije će se pokazati kako on nije uspio stabilizirati govedarsku proizvodnju u Hrvatskoj. Također, važani događaji koji su uslijedili nakon usvajanja navedenoga Programa odnosili su se osnivanje uzgojnih udruženja i središnjih saveza, a sve u cilju jačanja rada i provedbe Uzgojnoga programa. Tako su u ovome razdoblju osnovani središnji savez uzgajivača simentalskoga (HUSIM) i holsteinskog goveda (SUHUH). U 2008. godini Belje d. d. otvorilo je svoju novu mliječnu farmu krava (farma Topolik) s robotiziranom mužnjom, koja je u tome trenutku bila najveća takva farma u Europi.

Međutim, zbog neprovođenja sustavne zemljišne politike naspram govedarskih farma, u značajnoj mjeri su izostali očekivani rezultati (Ivanković, 2013.). Promjena vlasništva i cjenovna politika prerađivačke industrije, kao i liberalizacija tržišta poljoprivrednim proizvodima, posebice je došla do

izražaja u razdoblju gospodarske krize (od 2008. do 2012. godine), kad prerađivačka industrija, štiteći vlastitu opstojnost, vrši pritisak na snižavanje cijene mlijeka, istodobno riskirajući gašenje dijela perspektivnih govedarskih farma i dovodeći u pitanje vlastitu sirovinsku bazu. Domaći prerađivački kapaciteti mliječne industrije primarno su orijentirani k tržištu svježim mlijekom te teško podnose inozemni cjenovni pritisak mlijeka i mliječnih proizvoda, kao i oscilacije u količini sirovine i gotovih proizvoda. Ova gospodarska kriza negativno se odrazila na ukupnu poljoprivrednu, pa tako i na govedarsku proizvodnju. Ona je ustvari pokazala ranjivost govedarske proizvodnje na ovakve situacije te dovela brojna poljoprivredna gospodarstva do propadanja. Prilagodba mjera potpore poljoprivrednoj odnosno govedarskoj proizvodnji usklađivana je s ostalim članicama EU-a, ali kasnije će se pokazati kako je ova prilagodba samo dodatno otežala poslovanje mnogih govedarskih farma, posebice onih manjih.

Posebno važan događaj u ovome razdoblju bio je 2013. godine, kada je obilježeno 100 godina organiziranoga uzgojno-selekcijskog rada u stočarstvu Hrvatske, a tom je prilikom održan i Međunarodni forum o uzgoju simentalca i osnivanja prvoga Saveza marvogojskih udruga u Svetome Ivanu Žabno. Ova manifestacija poslužila je i za prisjećanje na našu dugu i bogatu tradiciju uzgoja goveda, koja nas s obzirom na početak organiziranoga uzgojno-selekcijskog rada svrstava u sam vrh zemalja u

Tablica 1. Planirani obujam proizvodnje mlijeka te struktura farma koji su trebali biti obuhvaćeni Programom (MPŠVG RH, 2004.)

Table 1 Planned volume of milk production and farm structure that was to be covered by the Program (MFŠVG RH, 2004)

Kategorija farme Farm category	Broj farma Number of farms	Broj krava Number of cows	Proizvodnja mlijeka (L) Milk production (L)	
			Po kravi By the cow	Ukupno Total
Male farme (4 krave) Small farms (4 cows)	42.300	169.200	2.500	423.000.000
Adaptirane farme (15 krava) Adapted farms (15 cows)	6.000	90.000	4.500	405.000.000
Specijalizirane farme (40 krava) Specialized farms (40 cows)	1.200	48.000	6.000	288.000.000
Specijalizirane velike farme (600 krava) Specialized large farms (600 cows)	20	12.000	7.000	84.000.000
Ukupno - Total	49.520	319.200	3.759	1.200.000.000

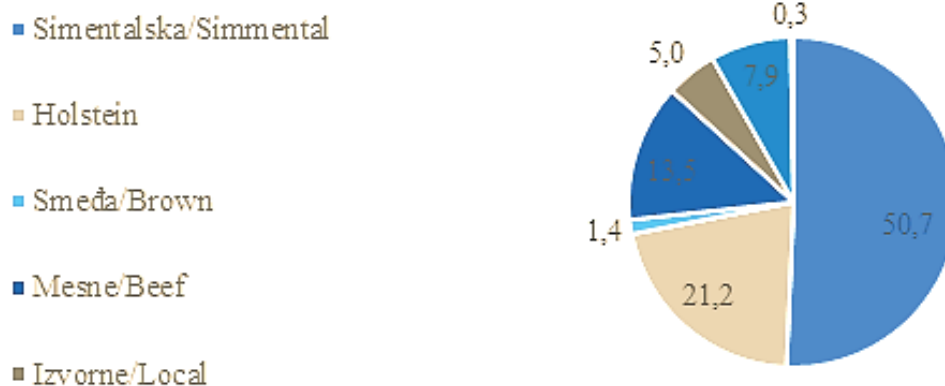
svijetu (Barać i sur., 2013.). Također, 2013. godine dolazi do pojave aflatoksina u mlijeku iznad maksimalno dopuštenih vrijednosti, zbog čega Ministarstvo poljoprivrede RH donosi Naredbu o privremenim mjerama u odnosu na sadržaj aflatoksina M1 u mliječnim proizvodima (NN 39/2013). U Hrvatskoj je dopuštena razina aflatoksina u mlijeku regulirana Pravilnikom o najvećim dopuštenim količinama određenih kontaminanata u hrani (NN 146/2012.), koji je usklađen s europskom Direktivom 466/2001/EC (EC, 2001.). Tako je, primjerice, najviša dopuštena količina (NDK) za aflatoksin M1 za sirovo mlijeko, toplinski obrađeno mlijeko i mlijeko za proizvodnju mliječnih proizvoda 0,05 µg/kg (50 ng/kg). Aflatoksini u mlijeku, koji su primarno povezani s narušenom kvalitetom stočne hrane, postali je stalna prijetnja u proizvodnji mlijeka, zbog čega se danas provode i kontinuirana istraživanja (Čuklić i sur., 2019.).

ZNAČAJKE KOJE SU OBILJEŽILE GOVEDARSKU PROIZVODNJU U HRVATSKOJ OD 2014. DO KRAJA 2024. GODINE

Ulazak RH u EU zajednicu kod mnogih je poljoprivrednih proizvođača očekivan s velikim optimizmom. Prema navodu Franića i sur. (2011.), poljoprivredni proizvođači bili su svjesni komparativnih prednosti hrvatskih ruralnih područja te su očekivali da će se ulaskom u EU ostvariti uvjeti za povećanje produktivnosti, bolje funkcioniranje poljoprivrednog tržišta i učinkovitije korištenje državnih potpora namijenjenih poljoprivredi i ruralnomu razvoju.

Međutim, ovaj je optimizam kod poljoprivrednih proizvođača u Hrvatskoj brzo splasnulo. Tako je, prema navodima Vlade RH (2021.), bruto poljoprivredna proizvodnja u razdoblju od 2008. do 2017. godine u prosjeku svake godine padala za 3,7 %. Ovakvi loši ekonomski trendovi, između ostalih poljoprivrednih proizvodnja, zahvatili su i govedarsku. Dolazi do značajnoga pada broja farmera, broja goveda svih kategorija te pada proizvodnje mlijeka i mesa u skladu s time. Zato Raguž i sur. (2016.) navode kako su ovakvi negativni trendovi u govedarstvu neodrživi i potrebno ih je što prije promijeniti. Autori predlažu kako bi se u globalnim tržišnim uvjetima govedarska proizvodnja u Hrvatskoj trebala temeljiti na srednjim obiteljskim gospodarstvima koja su okrenuta intenzivnom uzgoju, prilagodljiva globalnoj tržišnoj potražnji te orijentirana na održivi način uzgoja, s pasminama dvojnih proizvodnih svojstava. Međutim, danas je ipak razvidno da se govedarska proizvodnja sve više orijentira na specijalizirane pasmine za proizvodnju mlijeka ili mesa (Grafikon 3).

Od 2019. do kraja 2023. godine ukupan se broj goveda nije značajnije smanjio (za 1,2 %). Međutim, došlo je do značajnijega pada broja mliječnih krava, koji se u navedenom razdoblju smanjio za 54,6 % i sada iznosi oko 71.000. Posljedica relativne stabilnosti ukupnoga broja goveda događa se zbog porasta uvoza goveda za potrebe mesnoga govedarstva, jer se najveći dio uvoza goveda odnosio na farmere koji su se bavili tovom junadi te su se njome koristili za potrebe proizvodnje govedega mesa. Samo manji dio uvoza goveda odnosio se na bređe junice za potrebe mliječnih farma. Tako je

Grafikon 3. Pasminski sastav krava za 2024. godinu, % (Izvor: MP)

Chart 3 Cows by breed for 2024, % (source: MP)

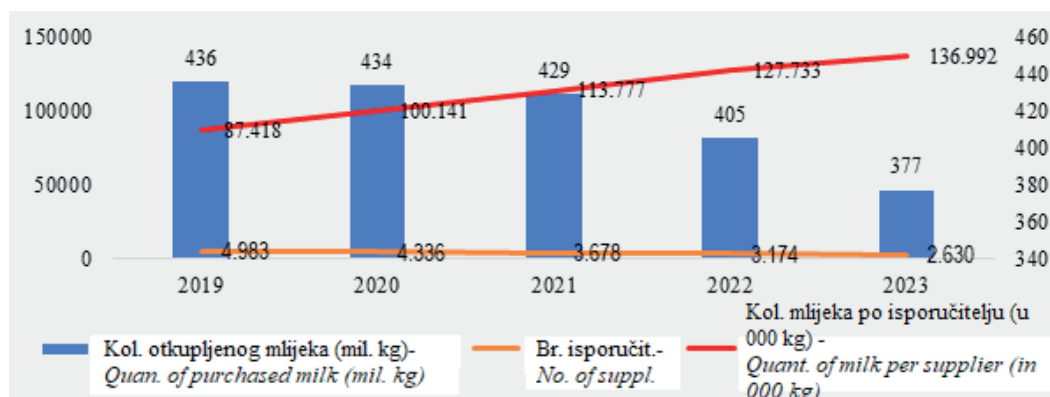
kroz 10 godina (od 2014. do 2023. godine) uvoz goveda u Hrvatsku porastao za 137 % (s 80,6 tisuća na 170 tisuća grla). Zbog mesnoga govedarstva, odnosno utovljene junadi, porastao je i izvoz goveda za 282 % (s 30 tisuća na 91 tisuću grla).

Kako otprilike izgleda prava situacija u mljekarskome sektoru RH najbolje pokazuje Grafikon 4, na kojem su prikazani trendovi u proizvodnji od 2019. do 2023. godine. Prema izješću Ministarstva poljoprivrede RH, broj mliječnih krava na kraju 2023. godine iznosi je oko 71.000, broj isporučitelja mlijeka 2.630, a količina otkupljenoga mlijeka oko 370 milijuna L. Posljedično, zbog pada proizvodnje mlijeka dolazi do zatvaranja brojnih prerađivačkih pogona. Tako su prestale s radom mnoge male i srednje mljekare koje su se bavile otkupom mlijeka na lokalnoj razini (Boholec u Ludbregu, Tomaić u Otočcu, Meggle u Osijeku, Tonka u Rijeci, Horizont u Koprivnici te brojne druge).

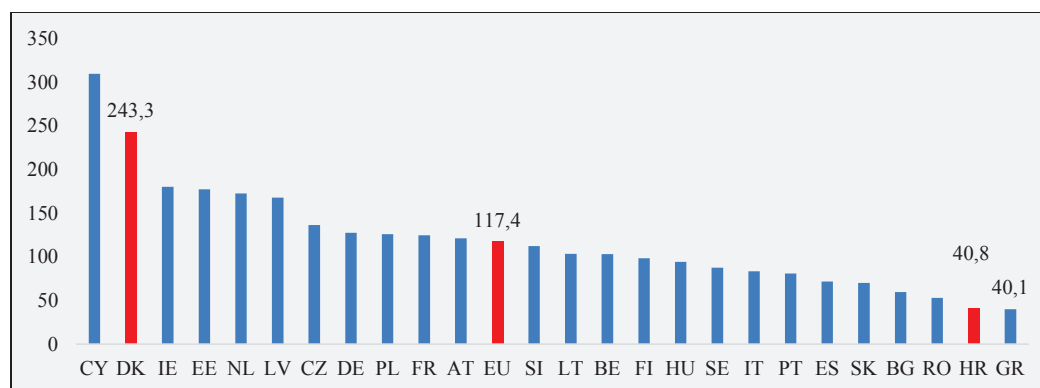
Prema statističkim podacima (CLAL.it, 2024.), RH je za 2023. godinu pokrila svoju samodostat-

nost u proizvodnji mlijeka s 40,8 %, pa smo prema ovome parametru na predzadnjem mjestu u EU-u (Grafikon 5). Uspoređujući se s prosječnom samodostatnošću na razini EU-a (od 117,4 %), vidljivo je kako smo u zaostatku za europskim prosjekom za dapače 76,6 %. Podatak o samodostatnosti u proizvodnji mlijeka vrlo jasno ocrtava postojeće stanje mliječnoga govedarstva u Hrvatskoj.

Razredi veličine stada isporučitelja mlijeka u Hrvatskoj za 2023. godinu (HAPIH, 2024.) pokazuju kako ih je dapače 81 % od ukupnoga broja isporučitelja (2.630 farmera) na svojem gospodarstvu imalo manje od 10 krava, što čini 27 % ukupnoga broja mliječnih krava. S ovakvom će strukturom gospodarstava mliječni sektor i dalje biti izložen osipanju i smanjenju broja proizvođača mlijeka. Budući potencijal, kao i različite mjere potpore ovome sektoru, mogu se najvećim dijelom temeljiti na gospodarstvima koja imaju najmanje 10 ili više krava.

Grafikon 4. Kretanje broja isporučitelja, otkupljenih količina mlijeka (milijun kg) i količina po isporučitelju (kg) (Izvor: MP)
 Chart 4 The number of milk suppliers and delivered quantities of cow's milk (total and by supplier; source: MP)

Grafikon 5. Samodostatnost u proizvodnji mlijeka po zemljama EU-a za 2023. godinu (%; izvor: CLAL.it)
 Chart 5 Self-sufficiency in milk production by country for 2023 (%; source: CLAL.it)

Ono čime možemo biti donekle zadovoljni jest laktacijska proizvodnja mlijeka po pasminama, koju je stabilna i ima postupan uzlazni trend (Tablica 2). Tako je laktacijska proizvodnja simmentalske pasmine u 2023. godini iznosila 7.089 kg, holsteinske 8.765 kg te smeđe 6.317 kg. Prema statističkome izvješću (MMO, 2024.), prosječna laktacijska proizvodnja mlijeka po kravi u EU-u za 2023. godinu iznosila je 7.817 kg, što upućuje na zaključak kako smo prema ovome statističkom parametru približni europskomu prosjeku. Skoro tri četvrtine (74,1 %) današnje proizvodnja mlijeka u RH odvija se u četiri županije: Osječko-baranjskoj (34,6 %), Bjelovarsko-bilogorskoj (14,8 %), Vukovarsko-srijemskoj (12,4 %) i Koprivničko-križevačkoj (12,3 %). Na području istočne Hrvatske (Osječko-baranjska i Vukovarsko-srijemska županija) ujedno se nalaze i najveće mliječne farme intenzivne proizvodnje, dok se na području sjeverozapadne Hrvatske (Bjelovarsko-bilogorska i Koprivničko-križevačka županija) nalaze suvremene obiteljske farme.

Vanjskotrgovinska bilanca u prometu mlijeka i mliječnih proizvoda RH iskazuje se deficitom. Tijekom 2023. uvoz je u odnosu na prethodnu godinu povećan za 4,3 %, a izvoz smanjen za 5,3 %. Odnos uvoza i izvoza u 2023. godini je bio 84:16. Vrijednost uvoza bila je 393.524.682 eura a izvoza 106.598.857 eura. Deficit je na kraju godine iznosio 286.925.825 eura. Od pozitivnih trendova ovdje bi

se mogao naglasiti sve veći rast robotizacije na farmama. Tako se u 2020. godini robotska mužnja u Hrvatskoj obavljala na 3 % krava i manje od 1 % stada, dok se ovaj broj do kraja 2023. godine povećao na 6 % krava i 2 % stada. Krajem 2024. godine broj robota za mužnju krava u Hrvatskoj iznosio je oko 90, postavljenih na 50-ak mliječnih farma.

Stanje u mesnome govedarskom sektoru

Proizvodnja goveđega mesa u Republici Hrvatskoj velikim se dijelom zasniva na tovu uvezene teladi i junadi manjih težina, koja se nakon tova ne isporučuje u klaonice u Hrvatskoj, već se izvozi kao junad za klanje najčešće u treće zemlje. Na Grafikonu 6 prikazani su podaci koji pokazuju kako je u razdoblju od 2019. do 2023. godine broj uvezene žive teladi veći za 21,3 %, a junadi za 95,8 % (tjelesne mase veće od 300 kg).

Pokrivenost samodostatnosti u proizvodnji goveđega mesa u Hrvatskoj nešto je bolja od samodostatnosti u proizvodnji mlijeka. Tako je za 2023. godinu ona iznosila 74 %, i ako bi se usporedila s prosječnom samodostatnošću na razini EU-a (102 %), tada je manja za 28 % (Grafikon 7). Udio proizvodnje goveđega mesa iz Hrvatske u ukupnoj proizvodnji EU-a je vrlo skromna i iznosi samo 0,6 %.

Vrijednost uvoza živih goveda u ovome razdoblju bila je u stalnome povećanju. Tako je od 2019.

Tablica 2. Proizvodnja mlijeka uzgojnovanih krava prema pasmini (MP; HAPIH, 2024.)

Table 2 Milk production of registered cows by breed (source: MP; HAPIH, 2024)

God. Year	broj - n	Standardna laktacija - 305 dana Standard lactation - 305 days					Cijela laktacija Completed lactation				
		mlijeko milk, kg	mm,% fat (f)	bj,% pro	M+B kg f + p	dani days	mlijeko milk, kg	mm,% fat (f)	bj,% pro	M+B kg f + p	dani days
simentalska / simmental											
2022.	8.816	7.082	4,2	3,5	544	294	8.361	4,2	3,5	650	366
2023.	8.058	7.089	4,1	3,5	538	296	8.415	4,2	3,5	648	380
holstein											
2022.	19.987	8.758	4,2	3,5	667	295	10.264	4,2	3,5	792	368
2023.	19.065	8.765	4,2	3,5	674	294	10.270	4,3	3,5	801	367
smeđa / brown											
2022.	431	6.310	4,1	3,6	486	293	7.784	4,2	3,6	609	383
2023.	364	6.317	4,1	3,5	481	292	7.796	4,1	3,6	601	386

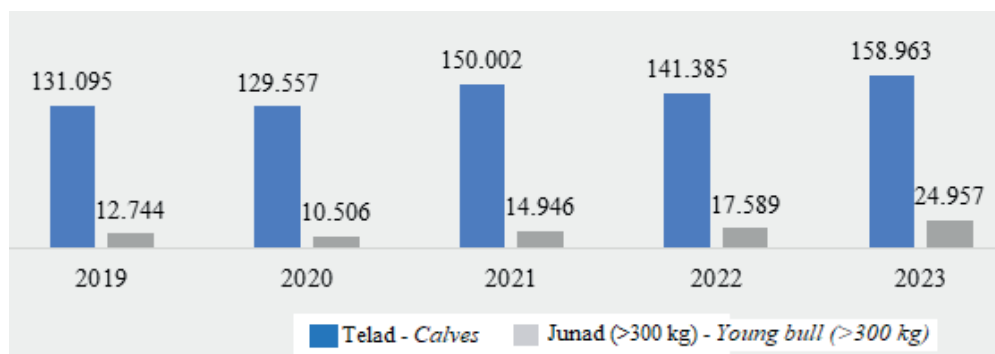
do 2023. godine vrijednost uvezenih živih goveda porasla za 41,3 %, a vrijednost izvezenih za 64,5 %. Međutim, u tim odnosima i dalje je negativna bilanca između vrijednosti izvoza i uvoza (deficit za 2023. godinu bio je 24,3 milijuna eura).

Slični trendovi su i kod goveđega mesa. Vrijednost uvoza mesa goveda u stalnome je porastu. Od 2018. do 2023. godine vrijednost uvoza mesa u Hrvatsku povećala se za 2,2 puta, a u 2023. godini iznosila je 203 milijuna eura. Vrijednost izvoza mesa goveda je za navedeno razdoblje porasla za samo 5 milijuna eura i u 2023. godini iznosila je oko 37 milijuna eura. Može se zaključiti kako je vrijednost uvoza mesa u Hrvatsku dapače 5,4 puta veća od vrijednosti izvoza. Broj goveđih trupova posljednjih je nekoliko godina stabilan. Tako je tijekom 2024. godine u Hrvatskoj broj razvrstanih goveđih trupova iznosio preko 158 tisuća, što je ukupno iznosilo 42,5 tisuća tona mase goveđih trupova, odnosno 267 kg mase po trupu.

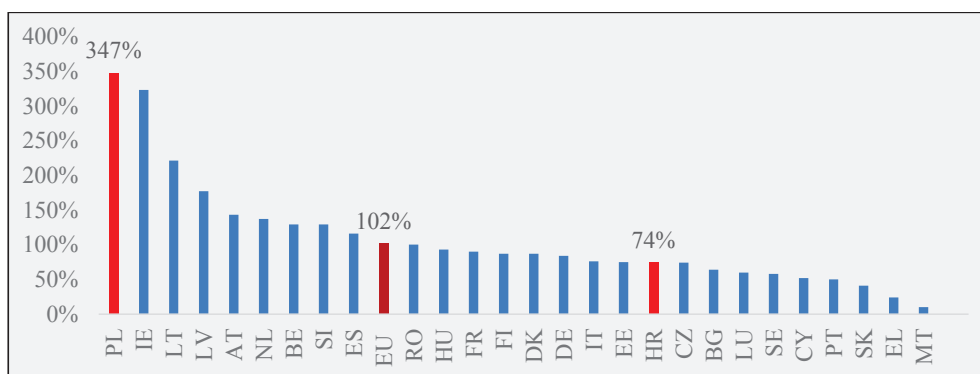
U pogledu kvalitete goveđih trupova definirane razvijenošću mišića trupa (klasa) i prekrivenošću masnim tkivom (stupanj prekrivenosti), podatci pokazuju kako je kategorija mladih bikova (A) bila najbrojnija u razvrstavanju (46 % od ukupno razvrstanih i zaklanih goveđih trupova). Ova kategorija najviše utječe na količinu proizvedenoga goveđega mesa jer prikazuje visok postotni udio klase R i stupanj prekrivenosti masnim tkivom 3.

MJERE ZA STABILIZACIJU I UNAPRJEĐENJE GOVEDARSKE PROIZVODNJE U HRVATSKOJ

Neposredno prije ulaska Republike Hrvatske u EU, proizvodnja mlijeka 2011. godine dosegla je svoj maksimum od 626 milijuna kg (HPA, 2014). Međutim, ona je već u idućoj godini počela nezauzastavljivo padati, sve do današnjih dana. Statistički podatci pokazuju kako je u 2023. godini ukupno otкупljeno 377 milijuna kg mlijeka (MP, 2024.), što je

Grafikon 6. Uvoz žive teladi i junadi u Hrvatsku (grla; izvor: Državni zavod za statistiku, Croatiastočar)
 Chart 6 Import of live calves and steers in Croatia (head; source: Croatian Statistical Office, Croatiastočar)

Grafikon 7. Samodostatnost u proizvodnji goveđega mesa za 2024. godinu (izvor: Europska komisija)
 Chart 7 Self-sufficiency in beef production for 2024 (source: European Commission)

u odnosu na 2011. godinu pad u otkupu od 60,2 %, odnosno 249 milijuna kg. U ovome vremenu su se paralelno događale i brojne nepredviđene situacije, poput ukidanja mliječnih kvota u EU-u (European Commission, 2015.), pada otkupne cijene mlijeka na svjetskome tržištu (Grgić i sur., 2016.), pojave bolesti kvrgave kože goveda (Barbić i sur., 2016.), pojave bolesti plavoga jezika kod goveda (MP, 2020.), pojave bolesti COVID-19, porasta cijena stočne hrane, porasta cijene energenata, agresije Ruske Federacije na Ukrajinu, potresa u sjeverozapadnome dijelu Republike Hrvatske, katastrofalne suše tijekom 2022. i 2024. godine te vremenskih nepogoda 2023. godine i sličnoga.

Sve su ovo situacije kroz koje je prošla govedarska proizvodnja u Hrvatskoj posljednjih 15-ak godina. Svaka od ovih situacija imala je određen utjecaj na proizvodne rezultate (pad broja proizvođača mlijeka, broja mliječnih krava ili količine otkupljenoga mlijeka). Međutim, došlo je i do nekih trendova rasta koji bi mogli utjecati i na stvaranje nekih pozitivnih proizvodnih rezultata. Tako je određeni broj mliječnih gospodarstava stabilizirao svoju proizvodnju investicijama u digitalne tehnologije i robotizaciju kako bi se što bolje upravljalo proizvodnim procesima (hranidba, mužnja, čišćenje i sl.), ambijentom u objektima, zdravstvenim stanjem životinja te ostalim organizacijskim poslovima.

Važno je napomenuti i najnovije financijske potpore za stabilizaciju sektora (Program državne potpore sektoru stočarstva zbog narušenog proizvodnog potencijala) koje je predložilo Ministarstvo poljoprivrede, a što je Vlada RH i usvojila 2024. godine (Vlada RH, 2024.). Program je izrađen u skladu sa Strategijom poljoprivrede do 2030. godine i Strateškim planom 2023. – 2027. godine, a s ciljem podizanja vrijednosti govedarske proizvodnje za 20 % do 2030. godine. Ovim potporama okvirno bi bilo obuhvaćeno oko 500 farmara iz mliječnoga sektora, za što je moguće ostvariti do maksimalno 80.000 eura po korisniku, odnosno ukupno 8 milijuna eura godišnje. Također su predviđene i financijske potpore malim mljekarama, odnosno otkupljivačima mlijeka, a zatim i potpore radu uzgojnih udruženja u području stočarstva. Navedeni Program obuhvatio bi i mesno govedarstvo, za čiju bi potporu u programskome razdoblju 2024. – 2027. bilo namijenjeno 15 milijuna eura godišnje.

Kako bi predložene mjere za unaprjeđenje govedarske proizvodnje bile što efikasnije, predviđene novčane potpore trebale bi biti usmjerene u suvremena tehničko-tehnološka rješenja (Mijić i sur., 2024.). Za ovakav pristup potrebna je primjerena educiranost farmera, pri čemu bi se trebali koristiti suvremenim tehnološkim rješenjima u proizvodnji, proizvodno-genetski kvalitetnim životinjama, proizvodnim objektima s optimalnim mikroklimatskim uvjetima te hranidbom s krmivima najbolje hranjive i higijenske vrijednosti.

ZAKLJUČAK

Tijekom promatranoga razdoblja od 1991. do kraja 2024. godine, govedarska proizvodnja u Republici Hrvatskoj bila je uvjetovana nizom prilagodaba koje su se odrazile na njezino gospodarsko poslovanje i aktivnosti. Tu se prije svega misli na liberalizaciju tržišta, povećanje konkurentnosti, novi načina potpora govedarskomu sektoru, nedorečenu zemljišnu politiku, nepovoljan odnos cijena sirovina i proizvoda, visoku cijenu novih tehnologija i znanja te na strukturne promjene ruralnih sredina. Sve navedeno utjecalo je na pad broja proizvođača mlijeka u ovome razdoblju dapače za više od 90 %. Najvećim dijelom, s obzirom na broj uzgajanih goveda, to su bila mala ili srednja gospodarstva. Također je došlo i do promjene pasminske strukture goveda: sve je manji udio kombiniranih, a sve veći udio specijaliziranih pasmina za mliječno ili mesno govedarstvo. Smatramo kako je sada važno održati funkcionalnom svaku proizvodnu farmu i zaustaviti daljnji pad u proizvodnji. Trebalo bi što prije započeti s financijskim mjerama potpore govedarskomu sektoru, ali uz obvezni monitoring provedbe mjera od strane stručnih i znanstvenih ustanova.

LITERATURA

1. Barać, Z., Solić, D., Bulić, V., Špehar, M., Mulc, D., Lučić-Robić, E. (2013.): 100 godina organiziranog uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske. Hrvatska poljoprivredna agencija, Križevci.
2. Barbić, Lj., Bedeković, T., Maltar, Lj. (2016.): Bolest kvrgave kože – trenutni izazovi i pouke za budućnost. Zbornik radova 6. Hrvatski veterinarski kongres. (Harapin, I. ur.). Hrvatska veterinarska komora, Zagreb. Opatija, 26.-29.10.2016., str. 11-22.
3. Bitsch, V., Olynik-Widmar, N. J. (2007.): Skills required of managers in livestock production: Evidence from focus group research. *Review of Agricultural Economics*, 29(4):749-764. doi: 10.2307/4624881
4. Caput, P. (1996.): *Govedarstvo*. Sveučilišni udžbenik. Celeber d.o.o., Zagreb.
5. CLAL.it (2025.): EU-27: Milk Balance of self-sufficiency 2024. Dostupno: https://www.clal.it/en/?section=bilancio_approv_ue
6. Commission Regulation (EC) No 466/2001 of 8 March 2001 setting maximum levels for certain contaminants in foodstuffs. Dostupno: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2001/466/oj/eng>
7. Čuklić, D., Tušek, T., Koren, M. A., Jelen, T., Gotić, I., Čuklić, M., Bihar, Z. (2019.): Aflatoksini u stočnoj hrani i mlijeku u Republici Hrvatskoj od 2012. do 2017. Jug, D., Brozović, B. (ur.). U: 12th International scientific/Professional conference, Agriculture in Nature and Environment Protection. Osijek, Hrvatska, 176-180.
8. Družić, I. (1997.): Razvoj i tranzicija hrvatskog gospodarstva. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Politička kultura, Zagreb.
9. European Commission (2015.): End of milk quotas. Dostupno: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/memo_15_4697/MEMO_15_4697_EN.pdf
10. Eurostat (2025.): European statistics. Number of dairy cows. Dostupno: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tag00014/default/table?lang=en>
11. Franić, R., Mikuš, O., Andabak, A. (2011): Optimistički pogled na ulazak u EU: poljoprivrednicima može biti bolje. 46. hrvatski i 6. međunarodni simpozij agronoma - zbornik radova. Milan Pospišil (Ur.). 14.-18.02.2011, Opatija. str. 3-10.
12. Grgić, I., Hadelan, L., Prišenk, J., Zrakić, M. (2016.): Stočarstvo Republike Hrvatske: stanje i očekivanja. *Meso*, 18 (3): 1-8.
13. Grupa autora (1996.): Hrvatska poljoprivreda na raskrižju. Nacionalno izvješće Republike Hrvatske. Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva Republike Hrvatske, Zagreb.
14. HAPIH - Hrvatska agencija za hranu i poljoprivredu: Godišnja izvješća (različita godišta), Osijek.
15. HPA – Hrvatska poljoprivredna agencija: Godišnja izvješća (različita godišta).
16. Ivanković, A. (2013): Prilagodba govedarstva hrvatske gospodarstvom okruženju. 48. hrvatski i 8. međunarodni simpozij agronoma. Sonja Marić, Zdenko Lončarić (Ur.) 17. – 22. veljače 2013., Dubrovnik, Hrvatska, str 1-11.
17. Ivanković, A., Mijić, P. (2020.): *Govedarstvo*. Agromski fakultet Sveučilište u Zagrebu, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku. str. 790.
18. Lalić, V., Sever-Koren, A. (1997.): *Proizvodnja i prerada mlijeka u Hrvatskoj*. *Agromski glasnik*, 59(1): 47-53.
19. Mesarić, M. (2011.): Planiranje društveno-ekonomskog razvitka - uvjet prevladavanja civilizacijske krize izazvane neoliberalnim modelom kapitalizma. *Ekonomski pregled*, 62(7-8): 443-480.
20. Mijić, P., Bobić, T., Baban, M., Domaćinović, M. (2024): Transformacije mljekarskog sektora: izazovi i alternative. *Krmiva*, 66(2): 91-106.
21. Mikić, Z. (2024.): Roboti za mužnju krava u Hrvatskoj. *Mljekarski list 7/2024.*, Podlistak HAPIH, 4.
22. MPŠVG (2004.): Program operativnog razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Republike Hrvatske. Dostupno: <https://vlada.gov.hr/UserDocImages/2016/Sjednice/Arhiva/31-10.pdf>
23. MPŠVG (2008.): Izmjene i dopune Operativnog programa razvitka govedarske proizvodnje u Republici Hrvatskoj. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva Republike Hrvatske. Dostupno: https://vlada.gov.hr/UserDocImages/2016/Sjednice/Arhiva/27_14_b.pdf
24. MP (2020.): Program nadziranja bolesti plavog jezika u 2020. godini. Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane. Dostupno: http://www.veterinarstvo.hr/UserDocImages/Zdravlje_zivotinja/BPJ/Program%20BPJ,%20Verzija%203.pdf
25. MP (2024.): Godišnja izvješća – Stočarstvo. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ribarstva. Dostupno: <https://stocarstvo.mps.hr/godisnja-izvjesca-oznacavanje-i-registracija-domacih-zivotinja-i-razvrstavanje-trupova/>
26. MP (2024.): Program državne potpore sektoru stočarstva zbog narušenog proizvodnog potencijala. Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske. Dostupno: <https://poljoprivreda.gov.hr/>

27. MMO (2024.): Yield of dairy cows – Years 2023. Milk Market Observatory. European Commission. Dostupno: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-03/eu-milk-yield-herds_en.pdf
28. NN - Narodne novine različiti brojevi: N. N. 127/1998 - Popis izvornih i zaštićenih pasmina i sojeva domaćih životinja te njihov potrebit broj; N. N. 102/2000 – Pravilnik o kakvoći svježeg sirovog mlijeka, N. N. 156/2002 – Uredba o ciljnoj cijeni svježeg sirovog mlijeka; N. N. 73/2003 - Dopuna popisa izvornih i zaštićenih pasmina i sojeva domaćih životinja te njihov potrebit broj; N. N. 146/2012. - Pravilnik o najvećim dopuštenim količinama određenih kontaminanata u hrani; N. N. 39/2013 - Naredba o privremenim mjerama u odnosu na sadržaj aflatoksina M1 u mliječnim proizvodima.
29. Raguž, N., Lukić, B., Gantner, V., Mijić, P. (2016): Može li hrvatsko govedarstvo bolje?. 42. Hrvatski simpozij mljekarskih stručnjaka s međunarodnim sudjelovanjem. Hrvatska mljekarska udruga. Ur. Rajka Božanić, Lovran, 9.-12. 11. 2016., Zbornik sažetaka 18.
30. SLJ - Statistički ljetopis Republike Hrvatske, Godišnja izvješća (različita godišta).
31. Tomić, F., Krička, T., Guberac, V. (2013.): Kako unaprijediti hrvatsku poljoprivredu? 48. hrvatski i 8. međunarodni simpozij agronoma. Sonja Marić, Zdenko Lončarić (Ur.) 17. - 22. veljače 2013., Dubrovnik, Hrvatska, str 29-40.
32. Vlada RH (2021.): Prijedlog strategije poljoprivrede do 2030. Vlada Republike Hrvatske Dostupno: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-09-23/183902/STRATEGIJA_POLJOPRIVREDE_DO_2030.pdf
33. Vlada RH (2021.): Prijedlog programa državne potpore sektoru stočarstva zbog narušenog proizvodnog potencijala. Vlada Republike Hrvatske, 296. sjednica Vlade, 20. ožujka, 2024.

SUMMARY

This article presents the current state of cattle production in the Republic of Croatia, with a focus on various economic and social challenges that have characterized this production from 1991 to 2024. The transformation from a socialist to a market economy took place with a number of different challenges (security, political, economic, and health), which ultimately significantly disrupted the state of cattle production. Thus, in this observed period, over 90% of cattle farms in Croatia stopped producing milk. The amount of purchased milk for 2023 was around 377 million kg, which comprises approximately 40% of Croatia self-sufficiency in milk, while the total mass of cattle carcasses was around 41,200 tons, which comprises approximately 74% of self-sufficiency in beef. The total number of cattle is around 415,000, 71,000 of which around are cows in milk production. The foreign trade balance in milk and dairy products is in a negative relationship of €290 million per year, while the value of beef imports to Croatia is as much as 5.4 times higher than the value of exports.

It will take considerable time and capital investments to stabilize and improve the current situation in cattle production. Previous efforts to recover the sector have been difficult to implement due to the great pressure of importing cheaper dairy and meat products from EU Member States, where there are large surpluses from cattle production. Also, many of the proposed measures to recover the sector by the relevant Ministry have been too slow, bureaucratic, and without professional supervision in their implementation. Recovery measures should be focused on the revision of existing subsidies and supports, improvement of current state of facilities and equipment, an increase in expertise and technological innovations on farms, greater involvement in the promotion of domestic products, involving farms in green and sustainable management policies while strengthening the producer and breeding associations, as well as on the preventive measures to preserve the cattle health status.

Keywords: cattle breeding, milk production, meat production, economic and social challenges, Republic of Croatia